

สัญลักษณ์พระสุพรรณกัลยา กับท้องถิ่นนิยมจังหวัดพิษณุโลก¹

Symbol of Phra Suphankalaya and Localism in Phitsanulok Province

ธัญวดี กำจัดภัย² ฟารุง มีอุดร³ และจักรพันธ์ ชัดชุ่มแสง⁴

Thunyavadee Gumjudpai, Farung Mee-Udon and Jaggapan Cadchumsang

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อนำเสนอข้อค้นพบเบื้องต้นงานวิจัยสัญลักษณ์พระสุพรรณกัลยา กับท้องถิ่นนิยมจังหวัดพิษณุโลก โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ใช้วิธีการศึกษาจากเอกสาร การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และงานวิจัยที่เกี่ยวข้องรวมถึงข่าวสารที่ปรากฏบนสื่อออนไลน์ ผลการวิจัย พบว่า พระสุพรรณกัลยาเป็นชัตติยานารีแห่งราชสำนักอยุธยาที่พัฒนาการทางสังคมและประวัติศาสตร์มาจากวีรสตรีที่เสียสละเพื่อชาติบ้านเมืองโดยในเบื้องต้นไม่ได้เกิดจากการสร้างของรัฐ แต่เกิดจากบุคคลธรรมดาเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวและจุดประเด็นเป็นกระแสจนมีการผลิตซ้ำอย่างต่อเนื่องกลายเป็นปรากฏการณ์ในสังคมไทยมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน พระสุพรรณกัลยาเป็นสตรีที่ได้รับการยกย่องเคารพนับถือและศรัทธาในเรื่องความเสียสละจนกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมืองพิษณุโลกเพิ่มขึ้นจากเดิมที่สมเด็จพระนเรศวรมหาราชผู้เป็นพระอนุชาได้รับการยกย่องให้เป็นวีรกษัตริย์ผู้กอบกู้เอกราชความเป็นชาติไทยในครั้งสมัยกรุงศรีอยุธยา สัญลักษณ์พระสุพรรณกัลยาปรากฏผลเชิงประจักษ์เป็นรูปเคารพ สถานที่ เครื่องสักการะ พิธีกรรม บทสวดคาถา และบทเพลง ตั้งอยู่ตามสถานที่ราชการ วัด บริษัท ห้างร้าน ตลอดจนบ้านเรือนประชาชน เป็นเครื่องแสดงความสำเร็จและความศรัทธาที่มีต่อพระสุพรรณกัลยาหลอมรวมเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นจังหวัดพิษณุโลก

คำสำคัญ: สัญลักษณ์, พระสุพรรณกัลยา, ท้องถิ่นนิยม

¹ บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของปริญญาานิพนธ์ เรื่อง พระสุพรรณกัลยากับการพัฒนาท้องถิ่นในจังหวัดพิษณุโลก

^{2,3} มหาวิทยาลัยนเรศวร; Naresuan University

⁴ มหาวิทยาลัยขอนแก่น; Khon Kaen University

Abstract

This research article aims to present the preliminary findings of the research on the symbol of Phra Suphankalaya and localism in Phitsanulok Province. It was a qualitative research using the study of documents, participatory observation, and related research, including news that appeared on online media. The research results found that Phra Suphankalaya was a royal woman of the Ayutthaya Royal court which had a social and historical development from a heroine who sacrificed herself for the country. Initially, she was not created by the state, but by ordinary people who told stories and created issues that became a trend until they were continuously reproduced and became a phenomenon in Thai society since 1997 until the present. Phra Suphankalaya was a woman who was respected and believed in for her sacrifice, to the point that she became a sacred object of Phitsanulok, in addition to her younger brother, King Naresuan the Great, who was honored as the heroic king who restored the independence of the Thai nation during the Ayutthaya period. The symbol of Phra Suphankalaya was clearly visible in the form of religious images, places, offerings, rituals, chants, and songs, located in government offices, temples, companies, shops, and houses of the people. It was a symbol of success and faith in Phra Suphankalaya, which has become a way of life for the local people of Phitsanulok Province.

Keywords: Symbol, Phra Suphan Kanlaya, Localism

บทนำ

ถึงแม้ในปัจจุบันประเทศไทยจะมีความเจริญก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีและนวัตกรรมในหลาย ๆ ด้าน จากการผสมผสานกับกระแสของโลกาภิวัตน์ในระดับสากล แต่ในอีกหลายพื้นที่ของประเทศไทยก็ยังมีปรากฏการณ์ทางสังคมที่แสดงถึงการเคารพนับถือสิ่งศักดิ์สิทธิ์กระจายทั่วไปในทุกภาคทุกจังหวัดของประเทศไทยตั้งแต่ครั้งอดีตถึงปัจจุบัน ตลอดจนความสามารถเข้าถึงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ ได้อย่างรวดเร็ว ผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Internet) แอปพลิเคชัน (Application) ที่ต้องสนองต่อความต้องการของผู้ใช้ ทำให้ทุกคนสามารถเป็นได้ทั้งผู้รับและผู้ส่งสารได้ ไม่ว่าจะเป็นด้วย

เหตุผลใดก็ตามในแต่ละพื้นที่ต่างมีการสร้างรูปเคารพประจำถิ่นเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์หรือสัญลักษณ์แสดงความเคารพ มีการจัดพิธีกรรมเพื่อทำการสักการะขึ้นเป็นประจำทุกปีจนกลายเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในท้องถิ่น การสร้างอัตลักษณ์ในแต่ละท้องถิ่นนั้นมักจะมาพร้อมกับการยกย่องรูปเคารพหรือสิ่งศักดิ์สิทธิ์บางอย่างในท้องถิ่นเพื่อสร้างชื่อเสียงให้กับพื้นที่นั้น ๆ สิ่งที่น่าสนใจสร้างความเป็นท้องถิ่นอาจมีทั้งวีรกรรมวีรกรรม วีรสตรี พระสงฆ์ หรือแม้แต่มนุษยธรรมดาคนหนึ่งที่เป็นสามัญชนทั่วไป

ความเป็นท้องถิ่นนิยมที่ปรากฏในภูมิภาคต่าง ๆ ของไทย พบได้จากการศึกษาของนักวิชาการทั้งไทยและต่างประเทศ ตัวอย่างเช่น Katherine, B. (2014) พบว่า ในภาคเหนือครุบาศรีวิชัย ผู้ที่ได้รับการยกย่องว่าเป็นพระสงฆ์นักบุญแห่งล้านนา แม้ท่านจะละสังขารไปนานแล้ว แต่ก็ยังมีรูปเคารพและสถานที่สำคัญที่แสดงการมีตัวตนของท่าน นอกจากหลักฐานสำคัญในด้านการเป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของพุทธศาสนิกชนในการสร้างเส้นทางขึ้นสู่พระธาตุดอยสุเทพแล้ว และครุบาศรีวิชัยยังมีความหมายในด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง ระบบการเมือง การศึกษา ระหว่างล้านนาและสยามอีกด้วย ในส่วนของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สายพิน แก้วงามประเสริฐ (2537) ได้ศึกษาถึงการมีรูปเคารพของท้าวสุรนารี (ย่าโม) วีรสตรีของชาวจังหวัดนครราชสีมา ผู้ที่ได้ทำการรวบรวมประชาชนชายหญิงต่อสู้กับกองทัพประเทศลาวที่เข้ามารุกรานประเทศไทยด้วยความกล้าหาญเสียสละและเด็ดเดี่ยวจนได้รับชัยชนะ อย่างไรก็ตามสายพินได้ตั้งคำถามว่าย่าโมถูกสร้างตามนัยยะแฝงทางการเมืองของรัฐ และมีการยกย่องย่าโมจากสามัญชนขึ้นเป็นท้าวสุรนารี แต่การค้นพบดังกล่าวทำให้ชาวโคราชต่อต้านอย่างมากจนเป็นเหตุให้หนังสือไม่สามารถวางจำหน่ายได้ ภาคภูมิ สุขเจริญ (2558) ศึกษาปรากฏการณ์ความศรัทธาของท้องถิ่นภาคใต้ภายใต้มุมมองทางคติชนวิทยาที่มีต่อรูปเคารพของพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์ (เสด็จเตี่ย) ภาพของท่านผู้คนให้การยกย่องว่าเป็น “พระบิดาแห่งกองทัพเรือ” และในขณะเดียวกันก็มีพระเมตตาคอยช่วยเหลือประชาชนในฐานะแพทย์ ทำให้พระองค์เป็นที่รู้จักในพระนาม “หมอพร” ท่านจึงเป็นที่เคารพศรัทธาของประชาชนจนได้รับการยกย่องให้เปรียบเสมือนพ่อ นอกจากนี้ยังมีอีกหลายปรากฏการณ์ที่แสดงถึงความเป็นท้องถิ่นนิยม ไม่ว่าจะเป็นเรื่องความเชื่อในองค์พระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวที่จะดลบันดาลให้ได้รับมรรคผลทางด้านการค้า (พิเชฐ แสงทอง, 2562) หรือตำนาน “ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์” จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้รับการยกย่องให้กลายเป็นเทพแห่งโชคลาภ และมีรูปเคารพไปในหลายพื้นที่ของประเทศไทย (ธวัชรัตน์ พรหมวิเศษ, 2562) เช่นเดียวกับในจังหวัดพิษณุโลกที่มีปรากฏการณ์กระแสการศรัทธาพระสุพรรณกัลยาเกิดขึ้นในช่วง พ.ศ. 2540 อันเป็นช่วงเวลาที่ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาวิกฤติเศรษฐกิจ ขณะเดียวกันนักวิชาการต่างให้ความสนใจศึกษาการมีตัวตนของพระสุพรรณกัลยา โดยใช้แนวคิด ทฤษฎีที่มีความแตกต่างมาถกเถียงทำนายให้

ความหมาย ดีความ และทำความเข้าใจถึงปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น โดยยึดโยงกับบริบท พื้นที่ เวลา และบรรทัดฐานของสังคม เนื่องจากเรื่องราวของพระสุพรรณกัลยาแต่เดิมแทบไม่มีปรากฏในเอกสารทางประวัติศาสตร์ของไทย และพบในเอกสารฝั่งพม่าเท่านั้น จังหวัดพิษณุโลกเป็นเมืองที่มีสำคัญทางประวัติศาสตร์ของไทยมาช้านาน อีกทั้งยังเป็นสถานที่ประสูติของพระสุพรรณกัลยา การเกิดขึ้นของกระแสพระสุพรรณกัลยาที่กล่าวมาข้างต้นจึงมีนัยยะสำคัญต่อจังหวัดพิษณุโลก ผู้เขียนจึงสนใจที่จะทำความเข้าใจปรากฏการณ์นี้ผ่านมุมมองเรื่องความหมายเชิงสัญลักษณ์และท้องถิ่นนิยมในจังหวัดพิษณุโลก

วัตถุประสงค์

เพื่อนำเสนอข้อค้นพบเบื้องต้นงานวิจัยสัญลักษณ์พระสุพรรณกัลยากับท้องถิ่นนิยมจังหวัดพิษณุโลก

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ที่ให้ความสำคัญกับปรากฏการณ์ทางสังคม (Social Phenomena) บนฐานแนวคิดการตีความ (Interpretivism) วิธีการวิจัยนี้อธิบายความจริงที่ถูกสร้างขึ้นและมีความหมายหลากหลายขึ้นอยู่กับบริบท (Contextual) หรือสถานการณ์ ผู้เขียนใช้ทฤษฎีสัญลักษณ์วิทยา (Semiology) แนวคิดสัญวิทยาทางวัฒนธรรมของโรลันด์ บาร์ตส์ (Roland Barthes) และแนวคิดท้องถิ่นนิยม (Localism) เป็นกรอบในการวิจัย

พื้นที่ศึกษา ได้แก่ จังหวัดพิษณุโลก มีการเก็บข้อมูลการวิจัยเอกสาร เป็นการศึกษาจากข้อมูลทุติยภูมิผู้เขียนทำการค้นคว้ารวบรวมข้อมูลจากการอ่านเอกสารต่าง ๆ ซึ่งเป็นบันทึกเรื่องราวหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับงานวิจัย โดยอาศัยแหล่งข้อมูลจากหนังสือ ผลงานวิจัย บทความทางวิชาการที่เกี่ยวข้อง เอกสารการประชุม สัมมนาทางวิชาการ รายงานการวิจัย ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศ รวมทั้งการสังเกตแบบมีส่วนร่วม (Participant Observation) เช่น การเข้าร่วมพิธีกรรมการบวงสรวงพระสุพรรณกัลยาในสถานที่ต่าง ๆ เป็นต้น

ในการวิเคราะห์ข้อมูลใช้การตรวจสอบความน่าเชื่อถือและความถูกต้องด้วยวิธีการตรวจสอบสามเส้า (Triangulation) สุภากร จันทวานิช (2540, 2554) เป็นการตรวจสอบทั้งในมิติด้านข้อมูล มิติการตรวจสอบด้านผู้วิจัย และมิติทฤษฎี นำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาเชิงวิเคราะห์ (Analytical Descriptive) ผ่านการอธิบายความสัมพันธ์ ความเชื่อมโยง การจัดกลุ่มข้อมูลการแสดงผลข้อมูลและการตีความ

สรุปผลการวิจัย

ในการทำความเข้าใจความหมายเชิงสัญลักษณ์พระสุพรรณกัลยาผู้เขียนได้นำแนวคิดของ Roland Barthes (กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน, 2560) แนวคิดสัญลักษณ์ของ Barthes ได้รับอิทธิพลมาจากนักปรัชญาชาวอเมริกัน (Charles S. Peirce) และนักภาษาศาสตร์ชาวสวิส (Ferdinand de Saussure) ทั้งคู่ต่างทำการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความรู้กับสัญลักษณ์ ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษากรีก คือ Semeion แปลว่า Sign หรือสัญลักษณ์ เพื่อทำความเข้าใจโลกของมนุษย์ผ่านภาษาหรือระบบของสัญลักษณ์ที่มีการจัดการ (Organized System of Signs) แม้จะศึกษาเรื่องเดียวกัน แต่มีมุมมองที่แตกต่างกันเพราะ Saussure จะให้น้ำหนักไปที่ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารเป็นสำคัญ ส่วน Peirce จะพยายามทำความเข้าใจระบบเครื่องหมายอื่นที่ไม่ใช่ภาษาภายหลังจึงมีนักวิชาการอีกหลายคนที่น่าแนวคิดทางสัญลักษณ์ไปพัฒนาต่อยอด เช่น Gottdiener M. (1995) และ Leeuwan V. (2005) แต่งานที่เป็นที่รู้จักในแวดวงนักวิชาการ คือ งานของ Roland Barthes เรื่อง Elements of Semiology เพราะเป็นผู้ที่บุกเบิกนำเอาแนวคิดทางสัญลักษณ์ด้านภาษาศาสตร์ของ Saussure มาประยุกต์ใช้ในการวิเคราะห์สิ่งต่าง ๆ ในสังคม

Barthes, R. (1968) ได้ให้ความหมายของสัญลักษณ์ไว้ว่า มีอยู่สองระดับ คือ ระดับแรก Denotative Meaning เป็นระดับความหมายตรงที่ถูกสร้างขึ้นมาอย่างเป็นภววิสัย (Objective) ความหมายนี้เป็นความหมายที่ผู้ใช้เข้าใจตามตัวอักษร ได้รับการยอมรับทั่วไปตามข้อตกลงที่กำหนดขึ้นมาในลักษณะของการอธิบายหรือพรรณนา (Descriptive Level) หรือเป็นความหมายโดยตรง เช่น พระสุพรรณกัลยาหมายถึงสตรีที่เป็นพระพี่นางของสมเด็จพระนเรศวร ระดับที่สอง Connotative Meaning เป็นระดับความหมายแฝงที่เกิดขึ้นจากการตีความโดยอัตวิสัย (Subjective) ของแต่ละบุคคลซึ่งจะแตกต่างกันไปตามประสบการณ์ต่าง ๆ ของแต่ละคนที่ได้ประสบมาในชีวิตหรือบริบททางสังคมวัฒนธรรมหนึ่ง ๆ Barthes เรียกความหมายโดยนัยนี้ว่า เป็นความหมายขั้นที่สอง (Second order of Signification) จากความหมายสองระดับ Barthes ให้ความสนใจกับความหมายโดยแฝงมากกว่าเพราะเชื่อว่าความหมายโดยนัยนี้มี “มายาคติ” (Myth) อยู่ (นพพร ประชากุล, 2547) ในทัศนะของ Barthes “มายาคติ”(Myth) เป็นการให้ความหมายที่เกี่ยวข้องกับอำนาจ (Power) ของสถาบันที่มีอำนาจในสังคม การสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อแบบนี้มักจะทำให้คนส่วนใหญ่ในสังคมยอมรับโดยไม่ตั้งคำถาม (ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร, 2540) ในที่นี้ความหมายโดยแฝงของพระสุพรรณกัลยาจึงมีความน่าสนใจอย่างมาก โดยผู้เขียนต้องการศึกษาความหมายของพระสุพรรณกัลยาที่เกิดขึ้นจากการตีความโดยอัตวิสัยของกลุ่มบุคคลที่ต่างกัน ทั้งที่เป็นตัวแทนจากวัด ตัวแทนจากกลุ่มองค์กรสตรี และตัวแทนจากพ่อค้า

แม่คำ ประชาชนในจังหวัดพิษณุโลกที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสัญลักษณ์พระสุพรรณกัลยาในรูปแบบของสัญลักษณ์ที่จับต้องได้ เช่น อนุสาวรีย์ ประติมากรรม เครื่องราง เครื่องบูชา และที่จับต้องไม่ได้ เช่น พิธีกรรมบวงสรวง ละคร วรรณกรรม เพื่อทำความเข้าใจถึงการสร้างความหมายโดยแฝงจากสัญลักษณ์ของพระสุพรรณกัลยาที่เกิดจากผู้เกี่ยวข้องในแต่ละกลุ่ม (สามชาย ศรีสันต์, 2561)

การทำความเข้าใจ Denotative Meaning หรือความหมายตรงที่พระสุพรรณกัลยาถูกสร้างขึ้นมานั้น จะขอกล่าวถึง พระสุพรรณกัลยาในด้านที่เป็นความเข้าใจที่คนทั่วไปยอมรับ โดยเฉพาะข้อมูลทางวิชาการที่มาจากนักประวัติศาสตร์คนสำคัญที่มีการค้นคว้าวิจัยเรื่องพระสุพรรณกัลยาและได้รับการยอมรับอย่างแพร่หลายทั้งในประเทศไทยและประเทศพม่า คือ สุนทร ชุตินธรานนท์ (2562) ได้ทำการวิจัยถึงกระบวนการสร้างตำนานพระสุพรรณกัลยา และความสำคัญของพระสุพรรณกัลยาในบริบทประวัติศาสตร์ที่พระนางยังมีชีวิตอยู่ ผลการวิจัยกล่าวถึงหลักฐานต่าง ๆ เกี่ยวกับพระสุพรรณกัลยาว่า พระสุพรรณกัลยาเป็นพระเชษฐภคินีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (องค์ดำ) และสมเด็จพระเอกาทศรถ (องค์ขาว) เป็นพระราชนัดดาของสมเด็จพระศรีสุริโยทัย พระมารดา คือ พระวิสุทธิกษัตริย์ พระราชธิดาของสมเด็จพระศรีสุริโยทัย พระราชบิดา คือ พระมหาธรรมราชาที่พระเจ้าบุเรงนองสถาปนาให้กษัตริย์ครองกรุงศรีอยุธยา ด้วยเหตุนี้พระสุพรรณกัลยาจึงมีความสำคัญยิ่งในประวัติศาสตร์การเมืองในช่วงนั้น

อย่างไรก็ตามสุนทร ตั้งข้อสังเกตว่าพระสุพรรณกัลยาในการรับรู้ของคนไทยที่ผ่านมานั้น พระราชประวัติของพระสุพรรณกัลยาเป็นเรื่องราวที่ได้รับการกล่าวถึงแทรกอยู่ในการกู่ชาติของสมเด็จพระนเรศวรเพียงบางส่วน เช่น คำให้การของเชลยศึกหลังสงครามเสียกรุง พ.ศ. 2310 คำให้การขุนหลวงหาวัด (ฉบับหลวง) คำให้การชาวกรุงเก่า มหาราชวงศ์ มหาราชวงศ์ฉบับใหม่ของมหาสีหตู (Twinthin Taikwun Maha Sithu) พงศาวดารฉบับมาตรฐานของพม่า ฉบับอุกالا และพงศาวดารฉบับหอคำแก้ว ซึ่งเป็นต้นแบบที่สมเด็จพระยาดำรงราชานุภาพ กรมพระนราธิปประพันธ์พงศ์ ใช้เป็นข้อมูลสำคัญในการเขียนเรื่องราวเกี่ยวกับประวัติศาสตร์พม่า ที่กล่าวถึง จันทระกัลยา สุวรรณกัลยา พระสุวรรณ อะเมี้ยวโยง และพระสุพรรณกัลยา ที่ได้ถูกนำไปเป็นองค์ประกันที่พม่าพร้อมกับพระนเรศวร ช่วงสมัยของพระเจ้าบุเรงนอง และได้ประสูติพระธิดาหนึ่งพระองค์ภายหลังเมื่อพระเจ้าบุเรงนองสวรรคต พระสุพรรณกัลยายังคงต้องอยู่ในราชสำนักตั้งแต่สมัยพระเจ้าันทบุเรงจนสวรรคตและไม่ได้กลับมาประเทศไทยอีกเลย (สุนทร ชุตินธรานนท์, 2562)

นอกจากนี้ ปาริชาติ ไชยชนะ (2544) ได้ทำศึกษากระแสการสื่อสารพื้นอดีต กรณีพระสุพรรณกัลยา พบว่า กระบวนการสื่อสารพื้นอดีตมีจุดเริ่มต้นจากบุคคลสองกลุ่ม คือ กลุ่มของหลวงปู่โง่น ไสโรย และกลุ่มของแพทย์หญิงนลินี ไพบูลย์ ที่เกิดขึ้นประมาณ พ.ศ. 2539-2540 มีการ

จุดประกายกระแสพระสุพรรณโดยผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ ได้แก่ ภาพวาด ปฏิทิน หนังสือ โดยเฉพาะสื่อมวลชนประเภทหนังสือพิมพ์เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการก่อให้เกิดกระแสพระสุพรรณกัลยาอย่างแพร่หลายในประชาชน ในการสร้างภาพความเป็นวีรสตรีผู้เสียสละ มีการเรียกร้องให้ชำระประวัติศาสตร์ในเวลาต่อมา ในขณะที่ ทรงภพ ขุนมธูรส (2549) ได้ศึกษาขัตติยนารีในนวนิยายไทยอิงประวัติศาสตร์ สะท้อนภาพพระสุพรรณกัลยาในฐานะขัตติยนารี “พระพี่นางสุพรรณกัลยาณี” ผลงานการประพันธ์ของกาญจนา นาคนันทน์ (นามแฝง) ใน พ.ศ. 2542 ในบทบาทด้านการครองเรือนเป็นบทบาทพื้นฐานของสตรี ได้แก่ บทบาทของธิดา ภรรยาและมารดา ความเป็นกุลสตรีผู้เพียบพร้อม และบทบาทด้านการครองเมือง เป็นภาระหน้าที่ที่มีความสำคัญต่างจากสตรีสามัญชนโดยทั่วไป ช่วยเหลือบ้านเมืองให้ปลอดภัยแสดงบทบาทเป็นตัวประกัน

อาจกล่าวได้ว่าข้อมูลจากการวิจัยและหลักฐานทางประวัติศาสตร์ได้อธิบายความหมายของพระสุพรรณกัลยาไว้อย่างชัดเจนแล้ว ที่น่าสนใจคือ สุเนตร ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างพระสุพรรณกัลยาในช่วงที่ประเทศไทยประสบกับภาวะวิกฤติเศรษฐกิจ ใน พ.ศ. 2540 ผลกระทบประสบปัญหาวิกฤตทางเศรษฐกิจกระจายเป็นวงกว้าง และในขณะนั้นเองก็เกิดปรากฏการณ์กระแสการบูชาพระสุพรรณกัลยาอย่างแพร่หลายในสังคมไทย (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2562; Taylor, J., 2016) โดยพบว่า เริ่มมีภาพพิมพ์ของพระสุพรรณกัลยาเมื่อครั้งทรงพระเยาว์และเจริญพระชันษาด้วยเครื่องแต่งกายคล้ายของไทยและสตรีชั้นสูงของพม่าวางจำหน่ายอย่างแพร่หลายเพื่อให้ประชาชนนำไปบูชาสักการะ ในขณะนั้นพบว่าเกิดคำถามในสังคมมากมายเกี่ยวกับที่มาของภาพและพระราชประวัติของพระสุพรรณกัลยาว่าจริงแท้แล้วพระสุพรรณกัลยามีตัวตนในประวัติศาสตร์จริงหรือไม่ และเหตุใดจึงมาปรากฏเป็นกระแสในช่วงวิกฤตทางเศรษฐกิจของไทย หรือความหมายแฝงที่เกิดขึ้นจากการตีความของนักวิชาการจะพบว่า พระสุพรรณกัลยาได้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้คนไทยที่ประสบปัญหาความยากลำบากในชีวิตจากการสูญเสียเอกราชทางเศรษฐกิจให้กองทุนการเงินระหว่างประเทศ (International Monetary Fund หรือ IMF) เป็นช่วงเวลาที่ต้องการสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นการยึดเหนี่ยวทางจิตใจให้เกิดความเข้มแข็ง (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2562) จากการศึกษาเอกสารพบว่า กระแสพระสุพรรณกัลยาไม่ได้เกิดจากการสร้างของรัฐและแต่เกิดจากบุคคลธรรมดาเป็นผู้บอกเล่าเรื่องราวจุดประเด็นเป็นกระแสต่อเนื่องจนกลายเป็นปรากฏการณ์วงกว้างในสังคมไทยได้สี่กระแสหลัก ดังนี้

กระแสที่หนึ่ง จากหลวงปู่โง่น โสรโย วัดพระบาทเขารวก จังหวัดพิจิตร ในฐานะของพระสงฆ์ในพุทธศาสนา ผู้สามารถติดต่อกับพระสุพรรณกัลยาด้วยการนิมิตและเป็นผู้อัญเชิญดวงพระวิญญาณของพระสุพรรณกัลยาจากพม่ากับไทย จากหนังสือย้อนรอยกรรม ตีพิมพ์ครั้งแรก

ปี 2529 แต่มีการตีพิมพ์อย่างแพร่หลายอีกครั้ง ใน พ.ศ. 2541 หลังวิกฤติเศรษฐกิจด้านาน พระสุพรรณกัลยาเป็นประวัติศาสตร์ฉบับหลวงปู่โง่นที่สร้างพระนางจากสตรีที่สูงศักดิ์ที่มีความเป็นมนุษย์ให้เป็นเทพที่ศักดิ์สิทธิ์ สอดคล้องกับกระแสสังคมไทยที่ให้ความเชื่อถือในอำนาจสิ่งลี้ลับไสยศาสตร์ กระแสพระสุพรรณกัลยากลายเป็นเทพที่ศักดิ์สิทธิ์ ปรากฏเป็นความเชื่อในหมู่ศาสนิกย์หลวงปู่โง่นมาจนถึงปัจจุบัน

กระแสที่สอง จากแพทย์หญิงนลินี ไพบูลย์ ประธานกรรมการบริษัท กิฟฟารีน สกายไลน์ ยูนิต์ ในฐานะตัวแทนของผู้หญิงที่ประสบปัญหาในชีวิตและได้ทำการผลิตข้อความของความเสียสละนำความเป็นสตรีที่เข้มแข็ง เสียสละของพระสุพรรณกัลยาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในการประกอบธุรกิจฝ่าฟันวิกฤตทางเศรษฐกิจฟองสบู่แตก และนำพาธุรกิจผ่านพ้นจนประสบผลสำเร็จ แพทย์หญิงนลินีได้ให้สนับสนุนให้มีการวิจัยเรื่องราวของพระสุพรรณกัลยา สุเนตร (2562) กล่าวถึงแพทย์หญิงนลินีว่า “ผู้ที่เป็ idol ให้คุณหมอยืนหยัดสู้ชีวิตคือ พระสุพรรณกัลยา...เรื่องราวความสำเร็จของคุณหมอนั้นเป็น ปรากฏการณ์สวนกระแสกับภาวะเศรษฐกิจของประเทศในขณะนั้น” (สุเนตร ชุตินธรานนท์, 2562) กระแสพระสุพรรณกัลยาที่เคยตกอยู่ในฐานะเหยื่อการเมืองจากการเป็นเพศหญิงได้กลายเป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้หญิงที่ต้องการสู้ชีวิตในรูปแบบต่าง ๆ

กระแสที่สาม จากนักประวัติศาสตร์ที่ได้เห็นถึงปรากฏการณ์ทางสังคมที่คลุมเครือในฐานะตัวแทนทางวิชาการ และสามารถชี้ความถูกต้องทางประวัติศาสตร์ของพระสุพรรณกัลยาผ่านการศึกษาจากเอกสาร พงศาวดาร จดหมายเหตุที่เกี่ยวข้องทั้งของประเทศพม่าและประเทศไทย รวมถึงบันทึกของต่างชาติ ซึ่งได้มีการจัดเสวนาทางวิชาการในสถานศึกษาอย่างกว้างขวางเพื่อตอบคำถามกระแสศรัทธาพระสุพรรณกัลยาที่ปรากฏการณ์เกิดขึ้นในสังคมไทยการสะท้อนถึงปัญหาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ ไม่จุดประกายให้ผู้เรียนใช้ความคิด การเรียนรู้เกิดจากการท่องจำ การเรียนการสอนไม่อาจนำความรู้มาวิเคราะห์เพื่อสืบทอดความต่อเนื่องของประวัติศาสตร์จากอดีตถึงปัจจุบันได้ และไม่ได้สอนให้ผู้เรียนเข้าใจรู้จักคิดผ่านกระบวนการเรียนรู้ หลักสูตรยังมีลักษณะการเรียนรู้ประวัติศาสตร์ประวัติบุคคลสำคัญ โดยมุ่งเทิดทูนตัวบุคคล จึงทำให้ยากที่จะตั้งข้อสงสัยหรือวิพากษ์วิจารณ์ ดังนั้น จึงเป็นการยากที่จะวิพากษ์พระสุพรรณกัลยาให้นอกเหนือจากการเป็นวีรสตรีได้ จึงทำให้คนไทยทั่วไปที่ผ่านการเรียนการสอนประวัติศาสตร์ในลักษณะนี้พร้อมที่จะเชื่อเรื่องของพระสุพรรณกัลยาโดยไม่สามารถแยกแยะระหว่างข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์ หรือนวนิยายอิงประวัติศาสตร์ หรือตำนาน ว่ามีความแตกต่างกันมาก (พลับพลึง คงชนะ, 2543)

กระแสที่สี่ จากนักสื่อสารมวลชนที่ได้เห็นถึงปรากฏการณ์เช่นเดียวกับนักประวัติศาสตร์ และคนในสังคม ในฐานะผู้เผยแพร่ข้อเท็จจริง ข้อมูลข่าวสารในแง่มุมต่าง ๆ ให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ

นอกจากนี้เรื่องราวพระสุพรรณกัลยา ยังปรากฏในภาพยนตร์ต่าง ๆ เช่น ตำนาน พระนเรศวรมหาราช บทละครเรื่อง กษัตริยา เพลง บทกลอน ฯลฯ การเผยแพร่เรื่องราวของ พระสุพรรณกัลยา ส่งผลให้เรื่องราวของพระสุพรรณกัลยา ส่องต่อไปในวงกว้างของสังคมและคนรุ่นหลัง ยังคงได้รับรู้เรื่องราวอย่างต่อเนื่อง ความหมายแฝงที่มาจากการผลิตซ้ำพระสุพรรณกัลยาในมิติต่าง ๆ อาจอธิบายได้ว่าเป็นการการฟื้นฟูอดีต (Revitalization) ให้มีชีวิตอีกครั้ง เพื่อให้คนไทยในสมัยปัจจุบันได้เกิดความภาคภูมิใจในสายเลือดของตน (แถมสุข นุ่มนนท์, 2522) มีการตั้งข้อสังเกตว่ากระแสพระสุพรรณกัลยา หลังจากวิกฤติเศรษฐกิจ มาพร้อมกับการค้าและการส่งสมอุดมการณ์ระดับชาติ (McGuire, J., 1993) นอกจากนี้พระสุพรรณกัลยา ยังกลายเป็นตัวอย่างสตรีที่เป็นแรงบันดาลใจให้กับผู้หญิงในสังคมได้เห็นตัวอย่างการเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง การเป็นตัวอย่างของลูกที่ดีที่ปฏิบัติตามคำสั่งของพ่อแม่ การเป็นพี่สาวที่ดีที่ช่วยปกป้องดูแลน้องชายให้ปลอดภัยสามารถทำการใหญ่เพื่อชาติบ้านเมืองได้สำเร็จ ที่สำคัญการกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คนธรรมดาสามารถขอพรได้เหมือนเทพ การประกอบสร้างพระสุพรรณกัลยา ขึ้นมานั้นเป็นการสื่อความหมายที่ประกอบด้วย ความเชื่อ ความศรัทธาที่ดี ที่ทำให้มีการขยับความหมายแฝงนั้น ให้กลายเป็นความหมายโดยตรงที่คนในสังคมยอมรับในที่สุด

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเบื้องต้นว่า ท้องถิ่นต่าง ๆ ในประเทศไทยได้มีการสร้างความเป็นท้องถิ่นในหลากหลายรูปแบบ การนำบุคคลสำคัญในท้องถิ่นมาสร้างให้เกิดการยอมรับ มีปรากฏอยู่ทั่วภูมิภาคของประเทศไทย ในกรณีของพระสุพรรณกัลยา มีหลักฐานชี้ว่ากระแสพระสุพรรณกัลยา เกิดขึ้นอย่างแพร่หลายในช่วงที่ประเทศไทยต้องการสิ่งยึดเหนี่ยวทางจิตใจ ในเรื่องนี้ อธิบายได้จากมุมมองในเรื่อง ท้องถิ่นนิยม (Localism) ที่นักวิชาการมองว่า การเกิดของท้องถิ่นนิยมนั้นเกิดในช่วงที่ประเทศไทยประสบภาวะวิกฤติทางเศรษฐกิจ (พัฒนา กิตติอาษา, 2546; Kevin, H., 1999)

ผลการศึกษาวิจัยที่แสดงให้เห็นถึงความเชื่อมโยงระหว่างท้องถิ่น และสัมพันธ์ท้องถิ่นอื่น ความเป็นชาติและโลกาภิวัตน์ อาชีพงานของพิธีชงชา นาฮี (2561) ที่เสนอแนวคิดเกี่ยวกับครุฑในล้านนา ในด้านความหมายและรูปแบบ ผลการศึกษาพบว่า ครุฑสมัยใหม่ ไม่ได้เป็นสิ่งที่ถูกกำหนดไว้อย่างตายตัว แต่เป็นสิ่งที่ถูกปรับเปลี่ยน ประเมินคุณค่าใหม่และมีการตีความใหม่อยู่ตลอดเวลา เป็นการผลิตความเป็นล้านนาซ้ำในบริบทโลกาภิวัตน์ การเติบโตของชนชั้นกลาง ความเฟื่องฟูของศาสนา รวมถึงบทบาทการเป็นผู้กระทำการของครุฑสมัยใหม่ในปฏิสัมพันธ์กับบริบทที่

เฉพาะเจาะจง ทำให้ครุบาสมัยใหม่ประสบความสำเร็จ มีชื่อเสียงมากกว่าครุบาสมัยเก่าจนสามารถก้าวขึ้นเป็นครุบาสำหรับผู้เชื่อถือศรัทธาในระดับนานาชาติได้ ในขณะทำงานของณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี (2557) ที่ศึกษาความเชื่อเรื่อง เจ้าแม่สองนางของชุมชนในแถบกลุ่มแม่น้ำโขง พบว่า ความเชื่อนี้ได้แพร่กระจายสู่ชุมชนในแถบกลุ่มแม่น้ำชีตามการเคลื่อนย้ายของกลุ่มชาติพันธุ์ ทำให้เกิดการสร้างตำนานความเชื่อที่แตกต่างกัน การปรับเปลี่ยนตำนานเจ้าแม่สองนางให้เข้ากับท้องถิ่นใหม่ นำไปสู่การสร้างอัตลักษณ์ใหม่ของชุมชน ที่มีการบูรณาการเข้ากับทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมอื่น ๆ ที่มีอยู่แล้วเพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาชุมชนท้องถิ่น นอกจากนี้ งานของกษริน วงศ์กิตติขวลิต (2552) พบว่า พระสุริยทัยในวรรณกรรมไทยถูกประกอบสร้างและนำเสนอภาพตัวแทนหลากหลายมิติ เช่น ภาพยอดวีรสตรีจากการให้ความหมายการสิ้นพระชนม์ ยอดภรรยา ความสำนึกรักชาติ เชิดชูสถาบันพระมหากษัตริย์ และความคิดเกี่ยวกับลักษณะของสตรีที่พึงประสงค์ของสังคม

ในทัศนะของผู้เขียนเชื่อว่าโลก ชาติ และท้องถิ่นซ้อนทับและอยู่ด้วยกันมาโดยตลอด เพราะท้องถิ่น คือ พื้นที่อิสระที่เกิดขึ้นมาก่อนทั้งชาติและโลก ท้องถิ่นจึงถูกกำหนดให้เป็นหน่วยที่เล็กที่สุดในการประกอบสร้างขึ้นมาเป็นชาติและโลกจึงเปรียบเสมือนรากของต้นไม้ใหญ่ ถ้าท้องถิ่นแข็งแรงก็จะทำให้ชาติแข็งแรงขึ้นตามไปด้วย โลกาวัดต้นหรือชาตินิยมล้วนส่งผลต่อท้องถิ่นนิยมทั้งสิ้น ฉะนั้น การศึกษาเรื่องท้องถิ่น จึงควรเปิดกว้างในการยอมรับวัฒนธรรมที่มีความหลากหลายของสังคมพหุวัฒนธรรม การศึกษาสัญญาะพระสุพรรณกัลยากับการสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยมในจังหวัดพิษณุโลก ต้องการหาคำตอบในการสร้างความหมายจากสัญญาะพระสุพรรณกัลยาในระดับท้องถิ่นตามบริบททางสังคมพิษณุโลก และพบว่าปัจจุบันมีบุคคลและกลุ่มองค์กรหลากหลายที่เกี่ยวข้องกับการผลิตซ้ำความหมายของพระสุพรรณกัลยา รูปเคารพ และสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตซ้ำความหมายของพระสุพรรณกัลยา ในจังหวัดพิษณุโลกน่าจะมีมากกว่ารูปเคารพของพระสุพรรณกัลยา ในสถานที่อื่นที่มีอยู่ทั่วประเทศ ตัวอย่างเช่น ที่วัดลาดสิงห์ ตำบลบ้านสระ อำเภอสามชูก จังหวัดสุพรรณบุรีที่พระตำหนักสมเด็จพระนเรศวรมหาราช วัดดอนเจดีย์ อำเภอดอนเจดีย์ จังหวัดสุพรรณบุรีที่พระเจดีย์ ณ วัดบ้านน้ำฮู อำเภอบางแพ จังหวัดแม่ฮ่องสอน ที่เชื่อกันว่าสมเด็จพระนเรศวรมหาราชทรงสร้างถวายพระสุพรรณกัลยา ภายในพระเจดีย์ได้บรรจุเส้นพระเกศาของพระสุพรรณกัลยาไว้ด้วย เป็นต้น ปัจจุบันพบว่ามีการสร้างพระรูปและสัญลักษณ์ต่าง ๆ ของพระสุพรรณกัลยาอย่างแพร่หลาย และต่อเนื่องในพื้นที่จังหวัดพิษณุโลก ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2541-2566 ตามลำดับเวลา ดังต่อไปนี้

1. พระราชานุสาวรีย์พระสุพรรณกัลยา ณ ค่ายสมเด็จพระนเรศวรมหาราช (กองทัพภาคที่ 3) อำเภอมือง จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2541

2. ศาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช สมเด็จพระเอกาทศรถ และ สมเด็จพระพินาง
สุพรรณกัลยา ณ โรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2541
3. พระบรมรูปสมเด็จพระแม่สุพรรณกัลยา ณ วัดพระศรีรัตนมหาธาตุวรมหาวิหาร
อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2542
4. พระบรมรูปสมเด็จพระสุพรรณกัลยา ณ บริษัทวงษ์พาณิชย์ พิษณุโลก ของดร.สม
ไทย วงษ์เจริญ ประธานบริหารบริษัทวงษ์พาณิชย์ พิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2543
5. สระว่ายน้ำสุพรรณกัลยา ณ มหาวิทยาลัยนเรศวร ตำบลท่าโพธิ์ อำเภอเมืองจังหวัด
พิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2544
6. อาคาร 4 ร่มเกล้าสุพรรณกัลยา ณ โรงเรียนพิษณุโลกพิทยาคม อำเภอเมืองจังหวัด
พิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2545
7. สวนเทิดพระเกียรติ พระนางสุพรรณกัลยา สมเด็จพระนเรศวรมหาราชพระเอกาทศ
รถ ณ โรงเรียนญาณนเรศวรพัฒนาพิทยาคม ต.ท่างาม ต.วัดโบสถ์ จ.พิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ.
2545
8. สะพานสุพรรณกัลยา เป็นสะพานข้ามแม่น้ำน่าน เชื่อมต่อ วัดจันทร์ตะวันออก และ
วัดจันทร์ตะวันตก อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2548
9. วิหารวัดโพธิญาณ ตำบลหัวรอ อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2550
10. วัดหอกลอง ตำบลหอกลอง อำเภอพรหมพิราม จังหวัดพิษณุโลก ประดิษฐานวัน
ศุกร์ที่ 15 กรกฎาคม พ.ศ. 2554
11. วัดตาลสุวรรณ ตำบลดอนทอง อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ.
2554
12. พระราชานุสรณ์สมเด็จพระสุพรรณกัลยา ณ วัดจันทร์ตะวันออก อำเภอเมือง
จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2555
13. พระบรมรูปสมเด็จพระสุพรรณกัลยา ณ พลับพลาณอุทยานนเรศวร 5 พระองค์วัด
นางพญา อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2558
14. พระบรมรูปสมเด็จพระสุพรรณกัลยา ณ พระตำหนักภักดินเรศวร วัดบึงกระดาน
ตำบลบ้านป่า อำเภอเมือง จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2559
15. พุทธมณฑล ตำหนักพระนเรศ จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2559
16. วัดโบสถ์ อำเภอวัดโบสถ์ จังหวัดพิษณุโลก สร้างขึ้นใน พ.ศ. 2566

นอกจากพระรูปที่เป็นปฏิมากรรมต่าง ๆ ตามสถานในจังหวัดพิษณุโลกแล้ว ยังปรากฏคาถาบูชาพระสุพรรณกัลยาสำหรับผู้ที่ต้องการสักการบูชาเพื่อให้บรรลุสิ่งที่ปรารถนาของผู้บูชา ตั้งจิตอธิษฐานสิ่งที่ปรารถนา ผู้บูชาจะต้อง ตั้งนะโมสามจบ แล้วกล่าวคำบูชาว่า “เอหิภุโต มหาภุโต สมะนุสโส สะเทวะโก กะโรหิ เทวะทิตานัง อาคัจฉะเยยะ อาคัจฉาหิ เอหิวิญญานะ สุพรรณกัลลเยยะ เทวะทิตา อาคัจฉะเยยะ อาคัจฉาหิ มานิมามา” และบทเพลง โดยเฉพาะที่วัดจันทร์ตะวันออกที่มีการสร้างอนุสาวรีย์และวัดตั้งอยู่ที่เชิงสะพานสุพรรณกัลยานั้นจะมีพิธีบวงสรวงพระสุพรรณกัลยาทุกปี ในพิธีดังกล่าวจะมีบุคคล กลุ่มบุคคลในท้องถิ่นมาเข้าร่วมอย่างมากมาย ในด้านการศึกษาในท้องถิ่นพบว่า มีเรื่องราวของพระสุพรรณกัลยาปรากฏใน สุภาภรณ์ สงวนให้ (2536) เอกสารประกอบการเรียนวิชาประวัติศาสตร์ท้องถิ่นของเรา สำหรับนักเรียนในจังหวัดพิษณุโลก เช่น วิชาประวัติศาสตร์ 1 รหัสวิชา ส31103 ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 หน่วยที่ 3 เมืองพิษณุโลกท้องถิ่นของเรา ในโรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี

อภิปรายผลการวิจัย

พระสุพรรณกัลยาในการรับรู้ของคนทั่วไป (ความหมายตรง Denotative Meaning) เป็นขัตติยนารีผู้ได้รับการยกย่องจากสังคมให้เป็นวีรสตรีที่เสียสละตนเป็นองค์ประกันเพื่อชาติบ้านเมืองโดยการกลับมาใช้ชีวิตอีกครั้งของพระสุพรรณกัลยาเมื่อราวสองทศวรรษที่ผ่านมาไม่ได้เกิดขึ้นจากการสร้างของรัฐ แต่เกิดจากบุคคลธรรมดา คือ หลวงปู่โง่น โสรโย และแพทย์หญิงนลินี ไพบูลย์ ผู้จุดประเด็นจนกลายเป็นกระแสมีการผลิตซ้ำความหมายแฝง (Connotative Meaning) พระสุพรรณกัลยาในรูปแบบต่าง ๆ ประกอบกับนักประวัติศาสตร์ นักสื่อสารมวลชนที่ได้เห็นถึงปรากฏการณ์เช่นเดียวกับคนในสังคม ทำหน้าที่เป็นผู้เผยแพร่ข้อเท็จจริง ข้อมูลข่าวสารในแง่มุมต่าง ๆ ให้เป็นที่ประจักษ์ต่อสาธารณะ นอกจากนี้เรื่องราวพระสุพรรณกัลยายังปรากฏในภาพยนตร์ต่าง ๆ เช่น ตำนานพระนเรศวรมหาราช บทละครเรื่อง กษัตริยา เพลง บทกลอน ฯลฯ การเผยแพร่เรื่องราวของพระสุพรรณกัลยาส่งผลให้เรื่องราวของพระสุพรรณกัลยาส่งต่อไปในวงกว้างของสังคมและคนรุ่นหลังยังคงได้รับรู้เรื่องราวอย่างต่อเนื่อง

ในจังหวัดพิษณุโลกมีการใช้สัญลักษณ์ความเป็นผู้หญิงเสียสละเพื่อสังคมของพระพี่นางสุพรรณกัลยาในการรวมใจกันทำงานของกลุ่มสตรีศรีสองแควเพื่อสร้างพื้นที่การทำงานทางสังคมให้กับกลุ่มสตรีในจังหวัดพิษณุโลก โดยกลุ่มสตรีจะใช้พระรูปของพระสุพรรณกัลยาในการทำกิจกรรมรวมใจกัน (รุ่งกานต์ ศรีลัมพ์ และคณะ, 2557) นอกเหนือจากกลุ่มสตรีแล้ว ผู้เขียนยังพบกลุ่มผู้ชายที่มีความเชื่อและศรัทธานำสัญลักษณ์ความเป็นสตรีของพระสุพรรณกัลยา จัดทำพิธีกรรม

บวงสรวงเป็นประจำทุกปี คือ กลุ่มทหาร พระสงฆ์ คหบดี รวมทั้งประชาชนทั่วไป โดยกลุ่มบุคคลต่าง ๆ กันนี้จะมีการแสดงออกที่มีเป้าหมายร่วมกันคือ การเชิดชูในความเสียสละของพระสุพรรณกัลยาเพื่อบ้านเมือง จึงสมควรที่จะมีการจัดพิธีการบวงสรวงบูชาเพื่อรำลึกถึงคุณูปการที่ท่านได้ทำให้คนรุ่นหลัง การที่พระสุพรรณกัลยามีเชื้อสายขัตติยนารีที่สูงส่งและได้มีวีรกรรมเช่นเดียวกับพระสุริโยทัยวีรสตรีไทยที่เสียสละเพื่อชาติ จึงเป็นสตรีที่พึงประสงค์ของชาติไทย (เกษริน วงศ์กิตติขลิท, 2552) จึงกล่าวได้ว่า การที่พระสุพรรณกัลยาได้กลับมาได้รับความศรัทธาจากประชาชนในปัจจุบันเป็นความหมายที่ถูกผลิตซ้ำและสร้างใหม่โดยกลุ่มต่าง ๆ ในท้องถิ่น เช่นเดียวกับครุบาสมัยใหม่ (Katherine, B., 2014; พิสิษฐ์ นาสี, 2561) นอกจากความหมายในการเสียสละของพระสุพรรณกัลยาที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว พระสุพรรณกัลยายังมีความหมายที่เกี่ยวข้องกับเรื่องประวัติศาสตร์และความสัมพันธ์ทางการเมืองเป็นสายใยระหว่างไทยกับพม่าในยุคต้นตองอูตามประวัติศาสตร์บันทึกไว้ การสร้างพระนางจากมนุษย์ที่เป็นสตรีสูงศักดิ์ให้กลายมาเป็นเทพที่ศักดิ์สิทธิ์ ในมุมมองของนักวิชาการพระสุพรรณกัลยามีฐานะต่าง ๆ เช่น เป็นวีรสตรีผู้เสียสละ เป็นวีรสตรีที่โลกลิ้ม เป็นวีรสตรีของสามัญชน ที่ไม่ได้เกิดจากการสร้างของรัฐ “วีรสตรีนอกทำเนียบ” (สุนทร ชุตินทรานนท์, 2562)

สัญญาะพระสุพรรณกัลยาในพิชญโลกที่ปรากฏผลเชิงประจักษ์เป็นรูปเคารพ ชื่อสถานที่เครื่องสักการะ พิธีกรรม บทสวดคาถา บทเพลง รวมถึง สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่สร้างอยู่ตามสถานที่ราชการ วัด บริษัท ห้างร้าน ตลอดจนบ้านเรือนประชาชน ความศรัทธาของชาวพิชญโลกที่มีต่อพระสุพรรณกัลยาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้หลอมรวมเป็นวิถีชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นจังหวัดพิชญโลก กลายเป็นส่วนหนึ่งของชีวิตประจำวันของชาวพิชญโลก ไม่ว่าจะเป็นสะพานที่ใช้สำหรับสัญจรข้ามแม่น้ำนานทุกวัน สระว่ายน้ำให้ใช้สำหรับการกีฬาและการออกกำลังกายของทุกคนที่เข้าไปใช้บริการพระรูป ประติมากรรมในสถานที่ต่าง ๆ กลายเป็นที่พึ่งทางใจและจิตวิญญาณของผู้สักการะขอพร และเป็นสถานที่ท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมเพิ่มขึ้นอีก (Farung, M. & Nopparat, R., 2020) ก่อให้เกิดเรื่องราวเกี่ยวพระสุพรรณกัลยาในแง่มุมทั้งจากบุคคลและกลุ่มบุคคลที่ต่างกัน การเกิดขึ้นของกระแสพระสุพรรณกัลยาในจังหวัดพิชญโลก มาพร้อมกับการส่งเสริมอุดมการณ์ระดับชาติ การค้า (McGuian, J., 1993) และการกลายเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์เป็นส่วนหนึ่งของการสร้างความเป็นท้องถิ่นนิยม (Localism) ในช่วงที่ประเทศไทยประสบกับวิกฤติเศรษฐกิจ สอดคล้องกับการศึกษาของพัฒนา กิตติอาษา (2546) และ Kevin, H. (1999) ที่สำคัญการเกิดขึ้นของพระสุพรรณกัลยาทำให้สัญลักษณ์ความเป็นผู้หญิงปรากฏขึ้นในพื้นที่ที่ผ่านมาเป็นพื้นที่ของผู้ชายเท่านั้น

องค์ความรู้ใหม่

ผู้เขียนพบว่า สัญญะพระสุพรรณกัลยาในจังหวัดพิษณุโลกมีการผลิตซ้ำความหมายแฝงที่ก่อให้เกิดความภาคภูมิใจของบุคคลสำคัญในท้องถิ่น การที่ท่านได้รับการยอมรับนับถือ เช่นเดียวกับการเคารพในสมเด็จพระนเรศวรมหาราช จึงแฝงไปด้วยนัยยะที่มีความสำคัญต่อบริบทสังคมท้องถิ่นพิษณุโลกในยุคปัจจุบันอย่างยิ่ง ยิ่งไปกว่านั้นสัจญะพระสุพรรณกัลยาได้มีการนำไปใช้ในการสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชนผ่านพิธีกรรม และความหมายของการเสียสละเพื่อชาติบ้านเมือง โดยมีพระสุพรรณกัลยาเป็นต้นแบบ ผลจากการสร้างรูปเคารพ สถานที่ สิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามสถานที่ราชการ วัด บริษัท ห้างร้าน ทำให้สถานที่ดังกล่าวกลายเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นแหล่งเรียนรู้ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว และเป็นศูนย์รวมจิตใจให้กับคนในชุมชน

ข้อเสนอแนะ

จากผลการวิจัย ผู้เขียนมีข้อเสนอแนะดังนี้

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานระดับท้องถิ่นและระดับจังหวัดของพิษณุโลกสามารถนำองค์ความรู้การสร้างและการผลิตซ้ำความหมายเชิงสัจญะของพระสุพรรณกัลยาของกลุ่มคนหรือองค์กรต่าง ๆ เพื่อใช้ในการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาท้องถิ่นการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ในจังหวัดพิษณุโลก

ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

สามารถนำผลการศึกษาความหมายและพื้นที่ที่มีสัจญะพระสุพรรณกัลยาในจังหวัดพิษณุโลกมาใช้ในการแนะนำสถานที่และเส้นทางท่องเที่ยวใหม่ให้กับนักท่องเที่ยวเป็นการกระจายรายได้เข้าสู่ชุมชน

เอกสารอ้างอิง

- กษริน วงศ์กิตติขลิท. (2552). ภาพตัวแทนของพระสุริโยทัยในวรรณกรรมไทย. (วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). คณะอักษรศาสตร์ : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- กาญจนา แก้วเทพ และสมสุข หินวิมาน. (2560). สายธารแห่งนักคิดทฤษฎีเศรษฐศาสตร์การเมืองและสื่อสารการศึกษา. (พิมพ์ครั้งที่ 3). นนทบุรี : บริษัท มาตาการพิมพ์ จำกัด.
- ไชยรัตน์ เจริญสินโอฬาร (2540) ขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมรูปแบบใหม่/ขบวนการเคลื่อนไหวประชาชนในต่างประเทศ: บทสำรวจพัฒนาการสถานภาพและนัยยะเชิงความคิด/

ทฤษฎีต่อการพัฒนาประชาธิปไตย. กรุงเทพฯ : ศูนย์วิจัยและผลิตตำรา มหาวิทยาลัยเกริก.

ณรงค์ฤทธิ์ สุมาลี. (2557). เจ้าแม่สองนาง: การสร้างความหมายของความเชื่อและบทบาทในการเสริมพลังท้องถิ่น. วารสารแพรวา มหาวิทยาลัยราชภัฏกาฬสินธุ์, 1(2), 32-63.

แถมสุข นุ่มนนท์. (2522). พื้นอดีต. นนทบุรี : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.

ทรงภพ ขุนมธูรส. (2549). ขัตติยนารีในนวนิยายไทยอิงประวัติศาสตร์. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภาษาไทย). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.

ธวัชรรัตน์ พรหมวิเศษ. (2562). ตำนาน “ไอ้ไข่เด็กวัดเจดีย์” กับกระบวนการทำให้ศักดิ์สิทธิ์. วารสารรัฐมโน, 40(1), 35-54.

นพพร ประชากุล. (2547). “โรลันด์ บาร์ตส์ กับสัญศาสตร์วรรณกรรม” มายาคติ. สารนิพนธ์จาก Mythologies ของ Roland Barthes ; แปลจากภาษาฝรั่งเศสโดย วรณพิมล อังคศิริสรพร. กรุงเทพฯ : โครงการจัดพิมพ์คบไฟ.

ปาริชาติ ไชยชนะ. (2544). กระแสการสื่อสารพื้นอดีต : ศึกษากรณีพระสุพรรณกัลยาและพันท้ายนรสิงห์. (วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานิเทศศาสตร์พัฒนาการ). บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.

พลับปลิง คงชนะ. (2543). กระแสศรัทธาพระสุพรรณกัลยา : ปรากฏการณ์ที่สะท้อนปัญหาการเรียนการสอนประวัติศาสตร์. วารสารประวัติศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, 25(1), 17-28.

พัฒนา กิตติอาษา. (2546). ท้องถิ่นนิยม. กรุงเทพฯ : กองทุนอินทร์-สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์.

พิเชฐ แสงทอง. (2562). จาก “จตุคามรามเทพ” ถึง “ไอ้ไข่” จากการพึ่งอำนาจรัฐสู่การพึ่งอำนาจราษฎร. วารสารรัฐมโน, 40(2), 27-32.

พิสิษฐ์ นาสี. (2561). “ครูบาสมัยใหม่” คุณค่าแบบล้านนาสู่ผู้เชื่อถือศรัทธาในระดับสากล. วารสารรัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม, 9(2), 49-86.

ภาคภูมิ สุขเจริญ. (2558). มุมมองทางคติชนวิทยากับปรากฏการณ์ความศรัทธาต่อพลเรือเอกพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหลวงชุมพรเขตอุดมศักดิ์. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาคติชนวิทยา). คณะมนุษยศาสตร์ : มหาวิทยาลัยนเรศวร.

รุ่งกานต์ ศรีลัมภ์ และคณะ. (2557). สตรีศรีสองแคว. (อัตสำเนา)

สามชาย ศรีสันต์. (2561). ว่าด้วยการวิเคราะห์วาทกรรมแนววิพากษ์ บทศึกษาวิเคราะห์วาทกรรมการพัฒนา/หลังการพัฒนา. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์สมมติ.

- สายพิน แก้วงามประเสริฐ. (2537). *ภาพลักษณ์ท้าวสุรนารีในประวัติศาสตร์ไทย*. (วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต). คณะศิลปศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สุนทร ชุตินทรานนท์. (2562). *พระสุพรรณกัลยา จากตำนานสู่หน้าประวัติศาสตร์*. นนทบุรี : สำนักพิมพ์เมืองโบราณ.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2540). *วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 7). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภางค์ จันทวานิช. (2554). *การวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพ*. (พิมพ์ครั้งที่ 10). กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สุภาภรณ์ สงวนให้. (2536). *เอกสารประกอบการเรียนสังคมศึกษา รายวิชา ส 071 ท้องถิ่นของเรา 1 จังหวัดพิษณุโลก. หมวดวิชาสังคมศึกษา โรงเรียนเฉลิมขวัญสตรี จังหวัดพิษณุโลก*. (อัดสำเนา)
- Barthes. R. (1968). *Element of Semiology*. London : Cape.
- Farung, M. & Nopparat, R. (2020). Development and Wellbeing: A Case Study of the Phitsanulok 2020 Indochina Intersection New Economic Zone. *Journal of Mekong Societies*, 16(3), 95-115.
- Gottdiener, M. (1995). *Postmodern semiotics: Material culture and the form of postmodern life*. Cambridge, Massachusettes : Blackwell.
- Katherine, B. (2014). The Saint with Indra's Sword: Khurbaa Srivichai and Buddhist Millenarianism in Northern Thailand. *Society for Comparative Study of Society and History*, 56(3), 681-713.
- Kevin, H. (1999). "Localism in Thailand: a study of globalisation and its discontents" *Centre for the Study of Globalisation and Regionalisation*. Working Paper No. 39/99 University of Warwick.
- Leeuwan, V. (2005). *Introducing Social Semiotics*. New York: Routledge.
- McGuian, J. (1993). *Studying Culture: An Introductory Reader*. London : Edward Arnold.
- Taylor. J. (2016). *Buddhism and Postmodern Imagining in Thailand the Religiosity of Urban Space*. New York : Routledge.